

Tramwerkplaats, Havenkade-West, Winschoten

herbestemming: 2009 gebouwd: 1915
opdrachtgever: gemeente Oldambt
ontwerp: KAW architecten en adviseurs, Groningen
programma: 680 m² tijdelijk cultuurhuis
bouwkosten: € 550.000
publiek toegankelijk: ja

Tussenstop voor theater

Honderd jaar geleden waren veel Nederlandse plattelandsgemeenten uitstekend per tram bereikbaar. De Tramwegmaatschappij Oostelijk Groningen opende in 1915 de stoomtramverbinding van Winschoten naar Ter Apel, in 1919 naar het noorden verlengd tot Delfzijl. In Winschoten stond het hoofdkantoor van de maatschappij, met bijbehorende werkplaatsen, rangeer-emplacement en een nieuw gegraven tramhaven. Lang heeft de tramverbinding niet bestaan: in 1936 ging al het vervoer per bus. De algemene werkplaats werd aangekocht en opgenomen in de Phaff-vruchtenwijn- en likeurfabriek, die echter in 1975 moest sluiten. Het omringende industriegebied Renselkade verwerd tot een droevige stads-entree.

Bijna veertig jaar later kwam er een nieuwe kans voor de tramwerkplaats als tijdelijk theater voor de gemeente Oldambt. In afwachting van de nieuwbouw van een cultuurhuis werd KAW architecten en adviseurs gevraagd het project binnen elf maanden te realiseren – de termijn die verbonden was aan een Europese subsidie. De beperking in tijd en budget betekende dat er risico's genomen moesten worden. In afwachting van de bouwvergunning werd reeds verder gewerkt, en ook wat betreft normering en regelgeving was creativiteit en flexibiliteit geboden. De (culturele) bijeenkomstfunctie voor een vervallen loods botste met het bouwbesluit, dat in zo'n geval uitgaat van nieuwbouweisen. De gemeente verleende vrijstelling voor een aantal onderdelen.

Het karakter van het theater wordt bepaald door de sfeer van de werkplaats, die de sporen toont van vele toevoegingen en

aantastingen. Deze gelaagdheid is als ontwerpconcept aangegrepen. Er is nadrukkelijk niet gezocht naar het herstellen van het oorspronkelijke gebouw uit 1915, maar naar het toevoegen van weer een nieuwe laag aan het verhaal. Nieuwe elementen dienen het karakter van het gebouw en sluiten zo veel mogelijk daarop aan. De ventilatiekanalen hangen tussen de spanten, de radiatoren laag langs de gevels. Het asbesthoudende dak is vervangen door geïsoleerde geprofileerde staalplaten, die door hun beperkte dikte het beeld niet onevenredig aantasten. Alle theaterattributen, maar bijvoorbeeld ook deuren, sanitair en zelfs radiatoren uit het oude theater zijn in de tramwerkplaats hergebruikt.

De tramwerkplaats huisvest nu een theater en een brasserie. Een regionale scholengemeenschap heeft een theateropleiding opgezet voor amateur- en jeugdtheater en in het gebouw vinden raadsvergaderingen plaats en worden bioscoopvoorstellingen georganiseerd. In korte tijd is het gebouw volledig bezit geworden van de lokale en regionale samenleving. Door het onverwachte succes is besloten om ook de naastgelegen loods toe te voegen aan het culturele programma. Het hele Renselkadegebied staat hiermee aan het begin van een transformatie tot culturele zone. Het proces is geslaagd door een uiterst compacte projectorganisatie waarin gemeente, theater, KAW, aannemer en installateur intensief samenwerkten.

Sjoerd Betten (1971) en Pieter Omlo (1979) van KAW architecten en adviseurs studeerden architectuur aan de TU Delft. Herbestemmingsopgaven van zowel gebouwen als gebieden vormden een wezenlijk deel van de opleiding, maar werden vooral ruimtelijk, programmatisch en technisch onderzocht. Het ontwikkelen van een restauratieconcept kwam nauwelijks aan bod.

Betten en Omlo: 'Herbestemmen zit KAW in het bloed. Opgericht in 1976 als Koöperatieve Architecten Werkplaats heeft het bureau in het begin veel kraakpanden herbestemd tot woningen en daarbij bewoners, corporaties en gemeenten bij elkaar gebracht. Herbestemmen is het zoeken naar een balans tussen het gebouw en de functie, waarbij altijd vanuit het karakter van het gebouw én het karakter van de functie gezocht moet worden. De functie zal nooit precies passen in het gebouw; concessies moeten soms gedaan worden, maar kunnen ook leiden tot onvermoede kansen. Juist naar die kansen zoeken wij. Bij het herbestemmen van een monumentaal pand geeft het gebouw al veel cadeau. Kennis over het gebouw en intensief overleg met de toekomstige gebruikers is cruciaal. Deze dialoog is voor ons geen plichtpleging bij de start van het ontwerpproces, maar een belangrijk en continu onderdeel van onze ontwerpstrategie.'

Sjoerd Betten en Pieter Omlo

